Lidia PRISAC

Academia de Ştiinţe a Republicii Moldova, Institutul Patrimoniului Cultural
Academy for Sciences of Moldavian Republic, Institute of Cultural Patrimony

Autohtoni şi alogeni în Basarabia (1812 - 1940). Între identitate şi alteritate

The autochthons and strangers in Bessarabia (1812-1940) between identity and alterity

The article is speaking about the interethnic relations in Bessarabia, from the annexation of this region to the Russian empire until its incorporation by the Soviet Union. Author estimate a few essential elements which have been important for the character and evolution of the ethno cultural process particularly during last decades of the XX century. During our days the population of Moldavia is not very heterogeneous from cultural and ethnical point-of-view. The geo-political mutations leaded to another mutation of the local population.

Keywords: interethnic relations, geo-political mutation, Republic of Moldavia, cultural process.

Institution's address: str. Bănulescu-Bodoni, 35, MD 2021 Chişinău, Republica Moldova,
tel.: (+373.22)27.06.02, **E-mail**: *ipatrimoniu@asm.md*

Istoria complexă a ceea ce numim actualmente Republica Moldova, după o serie de mutilări teritoriale şi evenimente istorice, are drept consecinţă o populaţie destul de neomogenă din punct de vedere cultural, iar consecinţa etnoculturală complicată a acestui spaţiu poate fi datată de la începutul secolului al XIX-lea, când „determinantele geopolitice", ca amplasare geografică mai puţin avantajoasă şi proximitatea imperiilor[1] a marcat dinamica acesteia.

Pentru a înţelege particularităţile relaţiilor etnoculturale din Basarabia, în studiul de faţă ne propunem să schiţăm un sumar excurs istoric asupra interferenţelor etnice, fenomen complex din interfluviul Pruto-Nistrian – zonă de frontieră între macroregiuni.

Cadrul cronologic al studiului cuprinde anii 1812-1940, jalonul inferior include anexarea ţinutului dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus, iar limita superioară reprezintă anexarea teritoriului de către Uniunea Sovietică.

Problema, deşi a fost tratată în literatura de specialitate fiind reliefată continuu, pe baza unui bogat material, atât în lucrări de sinteză, cât şi în studii speciale referitoare la chestiunea interetnică, totuşi unele aspecte surprinse în baza materialelor de arhivă au fost trecute cu vederea. Acesta a fost deziderатul care ne-a determinat să evidenţiem câteva elemente esenţiale care au determinat caracterul evoluţiei proceselor etnoculturale, în mod special parcursul ultimelor decenii ale secolului trecut.

Prezentul studiu a fost elaborat în baza literaturii de specialitate şi a documentelor depozitate în Arhiva Naţională din Republica Moldova şi Arhivele Naţionale ale României.

De la începutul perioadei ţariste populaţia Basarabiei a fost nevoită să se racordeze la noul sistem politic, social, economic şi cultural impus. Artefactele statistice şi metodologice au creat inferenţe ce au permis considerarea Basarabiei[2] drept un spaţiu virtual pustiu în secolul al XVII[3], iar numărul total al populaţiei din această regiune în anul 1812 a fost estimat la 240.000 - 483.000 suflete, din care numărul populaţiei alogene constituia circa 6%[4]. În rezultatul războiului ruso-turc din 1806-1812 şi păcii de la Bucureşti guvernul ţarist a anexat partea de răsărit a Principatului Moldovei, numit ulterior Basarabia, care a jalonat hotarul de vest al Imperiului ţarist pe parcursul unui secol[5]. Preluând

autoritatea asupra teritoriului dintre Prut şi Nistru, incipient, Rusia „nu a urmărit scopul modificării etnoculturale a acestui teritoriu românesc. Imperiul romanovilor a considerat teritoriul anexat un gen de ‹‹pământ al nimănui›› câştigat de la turci în urma campaniilor armate”[6]. Drept consecinţă a retragerii administraţiei osmane sudul Basarabiei a reprezentat cea mai modificată structură etnică a populaţiei, considerent explicat prin colonizarea teritoriilor depopulate.

Odată cu ascensiunea spectaculoasă a naţionalismului, dimensiune specifică pentru sud-estul Europei, statutul provinciei va fi modificat considerabil. Astfel, „logica expansiunii imperiale la începutul secolului XIX fiind structurată, mai mult, pe elementul politic şi cel religios (panslavism şi viziune ortodox-bizantină)”[7], decât pe cel etnic.

Iniţial, Imperiul rus, numit şi „închisoarea popoarelor”[8] – în profilul strategiei *biscuitului şi biciului* – a stabilit condiţii acceptabile pentru provincia anexată, oferindu-i câteva privilegii (administrarea provinciei conform legilor şi obiceiurilor proprii, folosirea limbii materne a populaţiei băştinaşe în cereri, scutirea pentru trei ani de impozite şi serviciu militar) cât şi o constituţie liberală (1818), la insistenţa ţarului Alexandru I, numită *Aşezământul obrazovaniei Basarabiei*[9]. Ulterior, în urma schimbărilor survenite atât în interiorul imperiului, prin succedarea la tron a lui Alexandru al II, cât şi în Basarabia, cu moartea Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, în 1828 *Aşezământul* a fost abrogat, iar Basarabia a devenit o simplă provincie a Rusiei.

Concesiile oferite populaţiei provinciei demonstrează vizibil despre nemulţumirea acesteia, iar protestul tacit al populaţiei, a fost emigrarea unei părţi a locuitorilor băştinaşi peste Prut. Astfel, pentru a putea consolida din punct de vedere uman achiziţia respectivă, în Basarabia au fost invitaţi nemţi, bulgari, găgăuzi, ţărani ruşi, fugari din Sudul Rusiei[10], care au format colonii, în special în sudul provinciei[11].

În ceea ce priveşte structura etnică a Basarabiei, aceasta nu este atestată documentar până la 1897, fapt ce rezidă în opinia cercetătorului Dinu Poştarencu în dezinteresul oficialităţilor ruse de a cunoaşte evoluţia numerică a populaţiei sub aspect etnic[12]. Deşi acest gen de informaţii era ignorat, în statisticile ruseşti de până la 1897, oricum au parvenit nişte date la acest capitol din cadrul recensământului populaţiei din 1817. Pornind de la indici a câtorva etnii Ion Nistor a estimat următorul număr: 86% români, 6,5% ucraineni, 4,2% evrei, 1,5% ruşi etc.[13], dar oricum datele sunt foarte aproximative[14]. Referitor la numărul ruşilor, la sfârşitul secolului XIX, opiniile se bifurcă, V. S. Zelenciuk consideră că numărul lor era circa de 123, 1 mii oameni[15] iar I. V. Tabac şi mai puţin, adică cel mult 100 de mii de oameni[16], creşterea populaţiei ruse continuând spectaculos în primele decenii ale secolului al XX-lea. De menţionat faptul că în recensământul general al populaţiei Imperiului Rus din 1897, *moldovenii sunt identificaţi ca români*, iar limba lor maternă era denumită *limba română*[17].

Evreu din Chişinău

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8c/Chisinau_jew.jpg

Dinamica naturală a ascensiunii numărului de români era dublată de creşterea numărului populaţiei alogene. În perimetrul „fluxului şi

refluxului popoarelor”[18] şi pentru a asigura o frontieră solidă autorităţile ţariste au aplicat o acţiune intensă de colonizare a teritoriilor slab populate din Basarabia, considerent cu impact profund asupra componenţei etnice a populaţiei. Potrivit izvoarelor oficiale ruseşti judeţele provinciei erau populate de ruşi, ruteni, evrei, bulgari, germani. Cât priveşte populaţia găgăuză din acest document statistica rusă nici nu-i aminteşte, trecându-i cu vederea. De specificat este faptul că documentele de arhivă ne vorbesc în fond că minoritatea rusă deţinea practic întâietatea în majoritatea listelor statistice asupra minorităţilor[19]. Penetrarea elementului slav în Basarabia, în special din regiunea Podoliei, declanşându-se imediat după 1812, continuând a se alimenta pe parcurs din valurile de emigranţi din interiorul Rusiei, celelalte elemente: bulgare şi turceşti au fost ostracizate de armatele ruseşti din Peninsula Balcanică după fiecare operaţiune militară împotriva Turciei[20]. Prezenţa mai importantă a elementului rutean în Basarabia s-a datorat unui fenomen de interferenţă reciprocă româno-ucraineană, deoarece dincolo de Nistru se afla, în aceea perioadă, o numeroasă populaţie moldovenească[21]. Ţăranii ucraineni au populat, în mod special, partea de nord, graţie faptului că tindeau să fie eliberaţi de iobăgie. Imigrarea nemţilor era efectuată din Marele Ducat al Varşoviei, Mecklenburg şi Würtemberg[22], iar a elveţienilor din cantonul Vaud. Toate aceste elemente au modificat raportul semnificativ dintre populaţia băştinaşă şi imigranţi, metodă ce a semnalat o scădere semnificativă a populaţiei româneşti[23]. Migrarea bulgarilor a fost considerată drept o forţă ostilă a Porţii Otomane şi o bază socială solidă în Bugeac[24]. Infiltrarea elementului slav, într-o primă etapă, s-a caracterizat printr-o fuziune cu elementele băştinaşe, iar într-o perioadă mai tardivă, graţie situaţiei social-politice, se va consolida în regiune.

Alături de coloniştii veniţi în mod organizat, până în anul 1918, numărul alogenilor ruşi, polonezi, evrei, armeni etc. a crescut şi în baza extinderii aşezărilor orăşeneşti, considerent ce va lăsa amprentă asupra unei mobilizări politice active a populaţiei străine în evenimentele social-politice din regiune.

Coloniştii noi veniţi, aplicaţi ca o strategie eufuistică de deznaţionalizare a Basarabiei, „au fost privilegiaţi din punct de vedere economic în raport cu populaţia băştinaşă a provinciei. Fapt care îi va determina (pe unii – n. n.) să fie recunoscători Imperiului, rămânând fideli acestuia în perioada ascensiunii naţionalismului velico-rus, cât şi ulterior, URSS-ului, în perioada restructurării lui Gorbaciov, iar mai târziu – Federaţiei Ruse, în perioada post-sovietică. Important este, de asemenea, că adiţional unor avantaje de ordin economic şi social acordate etniilor imigrante, elementul care le cimenta pe cele menţionate anterior avea un substrat psihologic, care ridica statutul celor veniţi în raport cu băştinaşii – aceasta era ideea de colonizare, de „iluminare” şi „salvare de barbarie”[25], imagine de altfel pregnantă alterităţii Basarabiei şi a moldovenilor din prisma mentalităţii ţariste[26]. Acest proces social coordonat şi organizat a creat dificultăţi reale în mecanismul de asimilare, subordonare, integrare şi conformare totală în societatea gazdă dominantă. Mai mult ca atât, în diverse perioade între populaţia majoritară şi cea minoritară s-au constituit diverse manifestări care au marcat interstiţii şi raporturi inice *în căutarea identităţii*. Drept urmare, s-au constituit clivaje esenţiale ce au marcat un tip aparte de coabitare, o formă de *melting-pot*[27] dintre entităţi. Constatăm şi configurarea unor modele de etnie alogenă, plasate în preponderenţă în spaţiul geografic *periferic*, vizibil în regiunea de sud şi est şi altul încadrat în zona *centrală*, cu o populaţie majoritară băştinaşă.

Nu putem trece cu vederea faptul că Rusia a găsit în Basarabia o populaţie „de ţărani obedienţi şi analfabeţi”[28], cu o societate agrară, fără o elită care le-ar apăra interesele (nobilimea în esenţă fiind anihilată prin rusificare). În acelaşi perimetru, autorităţile ţariste promovau o atitudine ignobilă faţă de autohtoni, manifestată prin politica de înapoiere culturală, rusificare şi marginalizare maximă[29]. Acestea au fost cauzele care au favorizat „populaţia rurală autohtonă să-şi păstreze identitatea tradiţională, refractară la impunerea ideii naţionale, care a împiedicat formarea conştiinţei româneşti”[30]. În esenţă, însă acest gen de identitate a reprezentat atât o frână în calea constituirii identităţii naţionale proprii, cât şi „un catalizator indirect al păstrării identităţii etnice şi culturale a majorităţii autohtonilor într-un mediu în care se propaga politica de asimilare”[31] rusă. „Românii basarabeni au fost privaţi de dreptul deplin de a fi incluşi în civilizaţia modernă a formării naţiunilor”[32], mai ales datorită faptului că Rusia a „închis ermetic” la 1878, frontiera pe Prut, în momentul când România cunoştea pe deplin fenomenul modern de formare a naţiunii. Anume acest fapt a servit drept aversiune în crearea statalităţii şi naţionalităţii, care peste aproape două secole reprezintă chintesenţa dificultăţilor social-politice ale Republicii Moldova.

În 1918, populaţia majoritară a Basarabiei era de esenţă polietnică, dintre care cca. 66% era constituită din români. De specificat faptul că

politica administraţiei ţariste a generat o disproporţie între structura etnică a populaţiei în mediu rural şi cel urban. Astfel, românii reprezentau peste 70 la sută în mediu rural şi mai puţin de 30% în oraşe[33], considerent cu impact pozitiv asupra culturii politice a minorităţilor naţionale şi defavorabil populaţiei majoritare. O caracteristică esenţială a etniilor conlocuitoare din Basarabia în ajunul Unirii cu România o reprezenta activizarea acestora în contextul unor evenimente politice cu o rezonanţă semnificativă, inclusiv de la centru Imperiului Ţarist. Astfel, drept consecinţă a revoluţiilor ruseşti din anii 1905 şi 1917 s-au constituit circa 50 de partide şi grupuri politice cu diverse deziderate social-politice, naţionale[34]. S-au observat tendinţe separatiste, prin constituirea unor ,,entităţi statale", cum ar fi tendinţele găgăuzilor de constituire, în 1906, a Republicii Comrat şi a bulgarilor în 1917 - 1918. Însăşi componenţa etnică a organului legislativ – Sfatul Ţării –, care a consfinţit la 9 aprilie/24 martie 1918 Marea Unire era constituit din 30 la sută din populaţie minoritară (prevalând ucrainenii şi ruşii)[35].

După Unire, România era pusă în situaţia de a acordă drepturi naţionale, după ce românii din provinciile unite le-au solicitat atâta vreme de la alţii; tot aşa cum minoritarii obişnuiţi să le „gestioneze" au devenit subiecţii ei. Era o împrejurare care-i obliga pe toţi deopotrivă să dezvolte un discurs care să le exprime poziţiile faţă de o problemă care, pe lângă dimensiunile juridice, sociale sau culturale o aveau şi pe cea politică. Rămânea de văzut în ce măsură noile luări de poziţie erau marcate de vechile stări de lucruri, de atitudini şi comportamente colective anterioare. Altfel spus, în ce măsură vechile stări de fapt se regăseau în noile concepţii, în ce măsură „timpul scurt" şi „timpul lung" evenimentul şi memoria interferau[36].

În condiţiile în care recenta schimbare de situaţie era una radicală şi percepută ca atare, problema era în fond pentru ambele părţi redefinirea propriei identităţi[37] - identităţi produse de interacţiuni şi situaţii, când în raport cu celălalt se elaborează sinele, când situaţiile de interacţiune definesc locurile relative ale unuia faţă de celălalt[38].

Dincolo de tradiţie, de experienţa anterioară, de valorile sociale sau politice cultivate, discursul în legătură cu chestiunea minorităţilor se modifica şi în funcţie de locul şi rolul ocupat la un moment dat în jocul politic, în ecuaţia putere-opoziţie, când beneficiari ai unei conjuncturi ai evenimentului, încercau să fie deopotrivă majoritarii sau minoritarii.

Astfel, legea supremă a statului român, *Constituţia* din 29 martie 1923, statua faptul că „Românii fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea învăţământului, libertatea presei şi de libertatea asociaţiei şi de toate libertăţile şi drepturile stabilite prin lege" (art. 5)[39]. Dispoziţiile constituţionale au tins să asigure tuturor etniilor posibilităţi egale în drepturi civile şi politice.

Contextul internaţional deseori, însă, n-a fost favorabil punerii în practică a stipulaţiilor din actul constituţional. Basarabia avea un statut incert, după Primul Război Mondial, când a devenit parte componentă a României întregite (1918-1940), iar noile frontiere ale acesteia fără să fie recunoscute de către URSS din contul Basarabiei, a generat o instabilitate vădită a frontierei de Est a României cu URSS, acutizând la maxim şi relaţiile interetnice din perspectiva neîncrederii autorităţilor române faţă de reprezentanţii minorităţilor etnice. Spre exemplu, documentele (ordinele) din perioada interbelică atenţionează „administraţia Basarabiei să întocmească o statistică asupra naţionalităţilor, pentru a fi verificată originea etnica a tuturor funcţionarilor de stat şi/sau tuturor care sunt de origine străină"[40] la fel se atenţiona „asupra faptului ca statistica în cauză să prevadă numărul ruşilor, distinct de acel al ucrainenilor şi cel al rutenilor"[41] generat şi de mişcarea subversivă a alogenilor de la Tatarbunar (1924).

Mai mult decât atât, suspiciunea autorităţilor române a mers până la faptul de a refuza în colonizarea teritoriilor agricole din România ţăranilor din Basarabia, din motivele originii etnice ale coloniştilor. Astfel, documentele interbelice de arhivă, relevă faptul că erau eclipsate minorităţile naţionale din vizorul autorităţilor publice româneşti: „avem onoarea a vă face cunoscut că vi se anulează ordinul de aprobare la colonizare (...) deoarece *sunteţi de origine etnică rusă* (s.n.)"[42].

În perioada interbelică, populaţia Basarabiei a rămas nereceptivă la opera de „culturalizare" a statului român. Procesul de conştientizare a identităţii etnonaţionale a populaţiei autohtone era anevoios, deoarece „basarabenii înţelegeau diferit modul de a-şi afirma apartenenţa la naţiunea română, iar vicisitudinile perioadei au determinat şi mai mult conservarea identităţii regionale în detrimentul celei pan-româneşti"[43]. Or, două decenii, după Marea Unire, nu au putut schimba esenţial macazul privind conştientizarea identităţii româneşti[44], deoarece politica de colonizare ţaristă cu elemente eterogene a modificat în primul rând componenţa populaţiei urbane, românii moldoveni constituind doar 31%, restul populaţiei înglobând o

veritabilă „macedonie de populaţii”[45]. Deşi într-o măsură mai redusă, schimbări importante s-au produs şi în aspectul etnic al satelor moldoveneşti din Basarabia. Astfel, recensământul general din 29 decembrie 1930 a atestat, în afară de populaţia majoritară românească cu 71,9 % din total, o populaţie de origine minoritară cu o pondere de 28,1%[46], dintre care populaţia rusă era de 352 mii oameni – 12,3%, ruşii constituind al doilea grup etnic după moldoveni[47]. De specificat faptul că în mediu urban românii basarabeni erau minoritari, constituiau doar 31,0 la sută, iar restul populaţiei fiind alogenă[48].

Fostul Gimnaziu de Băieţi din Chişinău, azi Muzeul Naţional de Istorie al Moldovei

http://museum.ici.ro/moldova/basarabia/romanian/prezentare_muzeu.htm

Conform observaţiilor efectuate de directorului *Institutului Central de Statistică al României* interbelice dr. Sabin Mănuilă, comunitatea rurală al Basarabiei era formată în esenţă de o populaţie românească compactă plasată pe întreg teritoriul provinciei, iar restul populaţiei era o minoritate constituită din diverse neamuri distribuite neomogen pe teritoriul provinciei, fără o componentă de conexiune politică, economică, culturală etc.[49].

Totuşi, menţionăm că minoritatea rusă şi evreiască constituia jumătate din populaţia urbană a ţinutului, iar nivelul ridicat al instruirii le asigura statutul privilegiat de a influenţa procesul consolidării sau destabilizării situaţiei[50].

Potrivit cercetărilor recente referitoare la minoritatea rusă din Basarabia se susţine că în pofida faptului că minorităţilor etnice li s-a asigurat drepturile în componenţa României întregite, considerent de care au fost privaţi în Rusia ţaristă (fiecare minoritate etnică dispunând de şcoli cu predare în limba lor maternă, având libertatea de a profesa religia proprie neamului din care provenea, având posibilitatea să-şi prezerveze moravurile, obiceiurile şi stilul specific de trai), oricum, populaţia de origine rusă şi-a pierdut privilegiile pe care le-a avut anterior, iar atitudinea acesteia s-a rezumat la faptul încrederii că „ocupaţia românească este temporară” (sentiment care, de altfel, s-a conservat pe parcursul perioadei interbelice). Constituind circa 10% din populaţia totală a Basarabiei, ruşii au demonstrat un mozaic din punct de vedere al orientărilor politice. Prima grupare a rămas fidelă ideii monarhiei ţariste, altă grupare s-a orientat spre Rusia sovietică sau comunistă, iar ultima conştientizând că statutul Basarabiei nu se va schimba în curând a încercat să se conformeze situaţiei, acceptând ideea oportunistă şi devenind destul de loiali[51].

Români din Basarabia, carte poştală

http://www.miscarea.net/1-fratii-din-basarabia2.jpg

Basarabia având un statut incert în cadrul României interbelice, din considerentul

nerecunoaşterii oficiale de către URSS a Unirii, a devenit ţinta atacurilor de la răsărit. După o perioadă de oscilaţii politice care au durat până în 1923, guvernul URSS în colaborare cu Partidul Comunist Român au promovat o politică antiromânească, direcţie care va găsi ecou cu precădere în rândurile minoritarilor alogeni[52]. E necesar de remarcat că suspiciunea deriva din ambele părţi, atât guvernul român percepea populaţia rusă ca un element subversiv care s-a opus unificării Basarabiei cu România, cât şi o bună parte a populaţiei ruse opta pentru reanexarea Basarabiei în componenţa Rusiei sovietice, legându-şi speranţele, în deosebi de succesele Uniunii Sovietice pe plan extern[53]. Această conjunctură, în mod evident, nu eclipsa „preocupările" URSS în regiune.

În perioada celui de al Doilea Război Mondial autorităţile române, fiind circumspecte unor situaţii imprevizbile au emis o serie de dispoziţii prompte care reglementau raporturile de comunicare (limba română) cu adversarii (în mod special cu vorbitorii de limbă rusă). Astfel, conform *Ordonanţelor de Guvernământ* se statua asupra faptului că era „interzis populaţiei a vorbi în public în limba duşmanilor noştri precum şi manifestarea prin orice mijloace contra limbii române". Documentul atenţiona asupra sancţiunilor pentru cei care perturbau aceste deziderate. „Se pedepsesc cu închisoare corecţională de la 6 luni la 3 ani şi se amendează de la 2.000 la 50.000 lei"[54].

Astfel, discursul despre rezolvarea chestiunii minorităţilor dezvăluia că problemele raportării majoritate-minoritate nu se rezumau la dificultatea elaborării unei strategii grevate de disputa politica internă sau externă. Ele nu se limitau nici la rezervele psihologice pe fundalul unor viziuni anterioare, deşi le presupuneau şi pe acestea. Majoritatea autohtonă însăşi avea în faţă, după 1918, procesul configurării şi asumării propriului său statut de redefinire a propriei identităţi.

Note:

1. Iulian Fruntaşu, *O istorie etnopolitică a Basarabiei (1812 - 2002)*, Chişinău, 2002, p. 11.
2. Concept geografic impropriu regiunii anexate. Mai detaliat: Anatol Povestca, *Adevărul istoric privind problema Basarabiei*, în *Tiragetia, Revista de arheologie, istorie şi culturologie*, Chişinău, Tiragetia, 2006, p. 276 - 283.
3. Walter Kolarz, *Mituri şi realităţi în Europa de Est*, Iaşi, Polirom, 2003, p. 61.
4. *Bessarabija. Istoričeskoe opisanija.* Pîd. red. P. N. Batiuškova, Sankt-Peterburg, Îbščestvenaja pol'za, 1892, p. 136. (Transliterarea lucrărilor din limba rusă a fost efectuată conform standardelor internaţionale – *International Organisation of Standartization* (ISO)); *Istorija Moldavskoj SSSR*, Kiшinev, Cartea moldovenească, t. I, 1965, p. 375; Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, 1991, pp. 197 - 198; Z. Arbore, *Basarabia în secolul XIX*, Chişinău, Novitas, 2001, p. 91.
5. Despre ingerinţa militară a ţarismului în perioada respectivă a se vedea: Alexei Agachi, *Moldova şi Ţara Românească sub ocupaţia militară rusă. 1806 - 1812. Teză de doctor habilitat în ştiinţe istorice,* Chişinău, 2003.
6. Iulian Fruntaşu, *op. cit.*, p. 27.
7. *Ibidem*.
8. *Istorija Moldavii,* Kišinev, t. I, 1951, p. 345.
9. Iulian Fruntaşu, *op. cit*, p. 42.
10. N. V. Babilunga, *Naselenie Moldavii v prošlom veke: ìigracija, àssimiljañija, russifikacija*, Kišinev, Ştiinţa, 1990, p. 24.
11. Iulian Fruntaşu, *op. cit*, p. 27.
12. Dinu Poştarencu, *Contribuţii la istoria modernă a Basarabiei*, Chişinău, vol. 1, 2005, p. 28; *Idem*, *Structura profesională a populaţiei Basarabiei conform recensământului din 1897*, în *Tiragetia. Revista de arheologie, istorie şi culturologie*, Chişinău, Tiragetia, 2005, p. 190.
13. I. Nistor, *Populaţia Basarabiei. 1812 - 1912,* în *Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială*, Bucureşti, nr. 1, 1919, p. 96.
14. *Ibidem*, p. 30.
15. V. S. Zelenčuk, *Naselenie Moldavii: demografičeskie procesy i etničeskij sostav*, Êišinev, 1973, p. 35.
16. I. V. Tabak, *Russkoe naselenie Moldavii. Hislenost', raselenie, mejetniueskie svjazi,* Kiшinev, 1990, p. 59.
17. Viorica Răileanu, *Toponomia Transnistriei: contribuţii istorico-etnografice şi demografice*, în *Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară*, nr. 4 - 6, 2004, p. 104.
18. Walter Kolarz, *Mituri şi realităţi în Europa de Est*, Iaşi, Polirom, 2003, p. 18.
19. *Arhiva Naţională a Republicii Moldova* în continuare *ANRM*, F. 112, I. 1, D. 465, f. 80; Alla Skvorţova, *Obшestvenno - politiueskie nastroenija russkogo naselenija Bessarabii v mejvoienyi period (1918 - 1940 gg.),* în *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. II, p. 60.
20. I. Nistor, *Minorităţile în România,* în *Generaţia Unirii*, nr. 1, 1929, pp. 6-7.
21. *Ibidem*.
22. Mai detaliat vezi V. S. Zelenшuk, *Naselenie Bessarabii i Prednestrovija v XIX v.,* Kiшinev, 1979, p. 207; A. Kern, *Heimatbuch der Bessarabiendutschen*, Hannover, 1995, pp. 10 - 11; Valentina Chirtoagă, *Evoluţia demografică a populaţiei germane în Basarabia în perioada 1814 - 1918*, în *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice,* vol. VI, Chişinău, 2006, pp. 65-69.
23. N. Chiachir, *Basarabia sub stăpânire ţaristă (1812 - 1917)*, Bucureşti, 1992, p. 31
24. T. Holban, *Din viaţa bulgarilor basarabeni*, în *Viaţa Basarabiei*, nr. 5, 1935, pp. 32-35; Aliona Gheorghiţă,

Evoluţia numerică a etniei bulgare în Basarabia pe parcursul secolului XIX (Studiu comparativ al Recensămintelor din anii 1989, 2004), în *Tiragetia, Revista de arheologie, istorie şi culturologie*, Chişinău, Tiragetia, 2006, p. 226-227.
25. Iulian Fruntaşu, *op. cit.,* p. 27. Despre privilegiile coloniştilor a se vedea A. Crihan, *Romanian Rights to Bessarabia According to Certain Russian Sources*, Humboldt State University Press California, 1986, p. 34.
26. Veaceslav Şendrea, *Imaginea Basarabiei ţi a basarabenilor în mentalitatea imperială ţaristă (1812 - 1918)*, în *International Conference of Zang Researches IV edition, dedicated to the 60 th anniversary of Academy of Sciences of Moldova: Scientific Abstracts, Nov. 10, 2006*, Chişinău, Ştiinţa, 2006, p. 139.
27. Concept conform căruia comunităţile constituite din imigranţii mai multor culturi, religii şi grupuri etnice diverse, produc noi hibrizi sociali şi forme culturale.
28. Atât în componenţa Imperiului Rus, cât şi în cadrul României întregite populaţia autohtonă a Basarabiei a deţinut ultimul loc după nivelul intelectual.
29. Nicolae Creţu, *Organizarea şi structura învăţământului profesional din Basarabia în perioada anilor 1870 – 1918*, în *Ştiinţa universitară la începutul mileniului trei. Simpozion ştiinţific intenaţional, Rezumatele comunicărilor*, Chişinău, Pontos, 2002, pp. 132 - 133.
30. Iulian Fruntaşu, *op. cit.,* p. 27.
31. *Ibidem*, p. 35.
32. I. Şarov, A. Cuşco, *Identitatea naţională a basarabenilor în istoriografia rusă din secolul XIX,* în *Basarabia, dilemele identităţii*, Iaşi, 2001, p. 34.
33. Vezi C. Filipescu, Eugeniu N. Giurgea, *Basarabia. Consideraţiuni generale, agricole, economice şi statistice*, Chişinău, România Nouă, 1919, p. 55; G. Murgoci, *La population de la Bessarabie. Etude dèmographique*, Paris, 1920, anexa 1, tab. VIII; *Kiшinevskij pogrom 1903 goda: vzgljad uerez stoletie,* Chişinău, 2004, p. 88.
34. V. Juc, *Din istoria gândirii politice româneşti (în Moldova)*, Chişinău, 1997, p. 131.
35. Rodica Svetlicinâi, *Activitatea social-politică a minorităţilor naţionale din Basarabia în anii 1917/1918-1923 şi 1989-1994 (Studiu comparativ).* Teză de doctor în ştiinţe istorice, Chişinău 2006, pp. 42, 63.
36. Pierre George, *Géopolitique des minorités*, Paris, 1984, p. 21.
37. J. Taboada-Leonetti, *Stratégies identitaires et minorités: les point de vue du sociologie*, în *Stratégies identitaires*, Paris, 1992, p. 44,47.
38. *Ibidem*.
39. *Constituţia României 1923, în Monitorul Oficial*, nr. 282, 29 martie 1923, pp. 13.315 - 13.335.
40. *ANRM*, F. 112, I. 1, D. 456, f. 13.
41. *Ibidem*, F. 112, I. 1, D. 304, f. 16.
42. *Arhivele Naţionale ale României*, Fond. Ministerul Agriculturii. Oficiul Naţional al Colonizării. Judeţul Cetatea Albă, I. 705, D. 3, f. 19; Ibidem, D. 1, f. 16 - 17; Ibidem, D. 34, f. 1; Ibidem, D. 22, f. 1 - 2.
43. Igor Caşu, *„Politica naţională"* în *Moldova Sovietică (1944 - 1989),* Chişinău, Arc, 2000, p. 125.
44. Irina Livezeanu, *Cultură ţi naţionalism în România Mare (1918 - 1930)*, Bucureşti, Humanitas, 1998, pp. 111-157.
45. A. Babel, *La Bessarabie. Etude historique, ethnografique et economique*, Paris, 1926, p. 202.
46. D. Şandru, *Populaţia rurală a României între cele două războaie*, Iaşi, 1980, pp. 44,53.
47. *Recensământul general al populaţiei României*, vol. 11, Bucureşti, 1938, p. XXVIII.
48. S. Manuilă, D. C. Georgescu, *Populaţia României*, Bucureşti, 1937, pp. 50-51.
49. Citat după Nicolae Enciu, *Populaţia rurală a Basarabiei, 1918 - 1940*, Chişinău, Epigraf, 2002, p. 139.
50. Alla Skvorţova, *op. cit.,* p. 60.
51. *Ibidem*, pp. 61-62.
52. Nicolae Enciu, *op. cit.,* p. 144; Iulian Chifu, *Basarabia sub ocupaţie sovietică*, Bucureşti, Politeia, 2004, p. 45.
53. *Ibidem*, p. 63.
54. *ANRM*, F. 112. I. 1. D. 531. f. 15.

Bibliography:

Iulian Fruntaşu, *A ethno-political history of Bessarabia* (1812 - 2002), Chişinău, 2002.

Walter Kolarz, *Myths and realities in Eastern Europe*, Iaşi, Polirom Publishing House, 2003.

Dinu Poştarencu, *Contributions to the modern history of Bessarabia*, Chişinău, vol. 1, 2005.

I. Nistor, *Minorities in Romania*, in The generation of the unnification, nr. 1, 1929.

Pierre George, *Geopolitics of the minorities*, Paris, 1984.

Irina Livezeanu, *Culture and nationalis in Great Romania* (1918 - 1930), Bucureşti, Humanitas Publishing House, 1998.

A. Babel, *Bessarabia. Historical, ethno-graphical and economical studies*, Paris, 1926.

D. Şandru, *The rural population of Romania between the two wars*, Iaşi, 1980.

S. Manuilă, D. C. Georgescu, T*he population of Romania*, Bucureşti, 1937.

Nicolae Enciu, *The rural population of Bessarabia, 1918 - 1940*, Chişinău, Epigraf Publishing House, 2002.

Iulian Chifu, *Bessarabia under communist ocupation*, Bucureşti, Politeia Publishing House, 2004.